

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת

פרשת וירא

תשע"ז

א. הכתב והקבלה .

פרק כב' פסוק א':

כב (א) נסה את אברהם. אמרו המפרשים שאין המכוון בנסיון זה ענין בחינה (פריפצען) לדעת מה שלא היה יודע מקודם, כי לפניו ית' כל הדברים העתידים להיות גלויים מקודם, אבל ענינו שהציא את אברהם לעשות דבר קשה ונפלא, כי גם השלם בתכלית השלמות והיראה צדקה, אם צא לידי נסיונות קשות וחזקות והוא מנלל אותם וגובר עליהם בפעל, תגדל מעלתו וערכו צעזעור התאמנות כחותיו בפעל להתגבר עליהם, ופעולת העקידה אף שלא הוסיפה ידיעה וזיכור ספק בעלם המנסה, הלא הוסיפה שלמות וערך צמנוסה, שהתעלם צמדה גדולה זאת ותגדל שכרו, ולפי"ז תרגום נסה (אין פערזוכונג געראטעטען לאססען), ולרבותיו נסה גדלו כנס הזה (צ"ר), וכל צמכרשצ"י (ויקרא דח"י) כד"ל ואל עמים ארים ניסי, פי' לשון התרוממות, כענין כנשוא נס הרים תראו, כי הפעל הנפלא הזה שעשה אברהם דבר ה', עומד לנס עמים כדגל רם ונשא, אליו כולם ידרשו ויציטו אחריה, כי אחר שהעיד הקצ"ה בתורתו על המעשה הנפלא הזה, עדות ה' כחמנה וכל בני אדם מודים ומאמינים באמתות הספור הזה, כאלו צעינינו ראינו את המעשה כי טרם הוא, וזה אברהם כדגל ונס לכל העולם ללמוד ממנו להתדמות אליו לעבוד את ה' בכל לצנינו וצכל נפשינו כמו שעשה אברהם; ואין טענה על רבותיו כי נס שרשו נס וזה שרשו נסה, כי מקומות אין מספר יודיעונו כי שרשי הכשולים נח' ל"ה יסוד שרשם צ' אותיות ועיקר הוראתם אחד, ואין הצדל צנייהם רק צפרעי ולדדי הוראתם; ולפי"ז יתורגם נסה (זיינע ערהאצענהייט געלייגט); ויש ליתן תכלין לזה, כי עיקר הוראת שם נס הוא אות וסימן, כי תרגום ונשא נס לגוים (ישעי' ה') ויזקק אות, עד מתי אראה נס (ירמיה ד') תרגומו סימן, וכ"כ רש"י שם צישעיה, ויהיה לנס (פינחס כ"ו) תרגומו ויהיו לאות, וענינו עונש הנפלא הנעשה צעדת קרח הוא אות וסימן לכל המורה צו ית', ומעיקר הוראה זו ישמש שרש נס לכל דבר שהמכוון צו היותו לאות וסימן, הדגל (פאהנע) שהוא אות וסימן למחנה ללכת אחרי נקרא נס, ונשא נס לגוים; המעשה אשר צכלונם הספינה שהוא אות וסימן לפניית לדדי הרוחות יקרא נס, צל פרשו נס; ממעשה הנפלא אשר יורה על מעלת האיש אשר צמשיה ה' (ישעיה א') עומד לנס עמים אליו גוים ידרשו, כי מעשיו הנפלאים יהיו אות וסימן לכל צאי עולם עד שידעו אמתותו; וגם אהבת ה' הנפלאה אשר הראה אברהם צמעשה זה (צומן השלילה כאשר יצא לפנינו) הוא אות וסימן לכל דורות הצאים עד היכן תגיע היכולת צאדם להשתמש ולהתרום צמדרכת אהבת ה'; ולפי"ז יתורגם: נסה את אברהם: (ער

ות

1. מה הן קדיוק השאלות הרציוניות והאוסריות שפרשנו מאלה כאן ככל דבריו?
2. מה ואיך הניסיון "אוסר" אלהות וארץ באנוסה?"
3. אם כן מה הוציא ניסיון זה ולא היה צריך להיות?
4. המלה: "נס" ניתנת למספר פירושים, התוכל לצייןם ולהסבירם תוך הדואמאות שהוצאו?
5. מהו הדגל והמשיח והתורן?
6. לאור כל זאת איך מבין פרשנו את הנאמר כאן אצל אברהם?

כב (א) והאלהים נסה את אברהם. ידוע שהשם יתברך מנסה לפעמים את הדיקים, אם לאמן את לבם בדרכי היראה ועבודת האל, אם להוילא ליורי החכמה שגנפש הדיק מן הכח אל הפועל כדי להרבות שרם, אם להראות לכל באי עולם תפארת הדיקים העומדים בנסיון וכיוצא מן הטעמים, והנה בכל הנסיונות שנתנסה בהן א"ל עד הנה, לא זכר הכתוב בפירוש שהאלהים נסה אותו אלא כאן, להורות על גדול הנסיון האחרון הזה שאין כמוהו ואין דעתנו משגת אותו, עד שבערכו שאר הנסיונות שעברו כמעט אינם נסיונות, ולכן לא נאמר בהם והאלהים נסה, ואעפ"י שכבר עמד אברהם בכל הנסיונות שעברו והיה לבבו שלם עם השם אלהיו, ראה האל לבחננו עוד בכור הנסיון הנפלא הזה, כדי שיגיע על ידו אל השלמות האחרון ליראה את השם הנכבד והנורא בכל נבו, ויזכה אל השבעה שגשבע לו השם א"ל כי נשבעתי וכו', וכמו שיתבאר: ויאמר אליו אברהם. קראו בשמו תחילה, כדי שיתעורר לשם לב לדברי השם שילווהו, ויתבונן גם היטב כדי להבין הנראה בהם: הנני לשון הזמנה, הנני מזומן למלותך: (ב) את בנך את יחידך. בעבור היותו בן הגבירה והוא לבדו אשר יקרא לו זרע, קראו יחדיו, ובא הלשון להגדיל המלוא, כלומר אעפ"י שהוא יחידך ואהוב לך:

מלות

1. כרננו קוצ שלח דברים שצורם הקב"ה מנסה את הצדיקים, הספר והרחם.
2. למה לא כתוב בנסיונות הקודמים כי הקב"ה ניסה אותו?
3. למה ניסה הקב"ה את אברהם בנסיון נורא זה?
4. למה קרא קוצ ושלח אברהם כאן?
5. למה קרא הקב"ה את יצחק בכינויים: "בין, יחידך, אהר אהבת?"

* * *

ג. רש"ד הירש.

פרק כב' פסוקים יא', יב':

דבר בהיפוכו. וכך אומרים: גדולתו של אברהם לא לא היתה בכך שהיה מוכן ומזומן לשחוט את בנו על פי מצות ה', אלא ששמע לקריאת המלאך שצוה עליו שלא לשחוט אותו. גדולתו היתה בכך, שהכיר לדעת בעוד מועד שקרבן אדם אינו לרצון לפני ה'! דוקא בזה היה אברהם למתקן-הדת הגדול, כביכול, של דורו, והוא היה הראשון, כביכול, שביטל קרבנות אדם והביא במקומם את קרבן הבהמה. ואנחנו — כמובן — הגדלנו לעשות מאברהם, והוכחנו גדולה עוד יותר נעלה מרוחו, וביטלנו את הקרבנות מכל וכל!! אכן, מי שמבקש להוכיח זאת מתוך מעשה העקדה — דבריו דברי הבל, הבל ורעות רוח.

„ואיה השה לעלה“ — שאל יצחק עוד בלכתם בדרך, ומכאן שרגיל היה שלא לראות את אביו כאוכל-אדם, השוחט אדם לפני אלילו. והרי הכתוב אומר בבהירות שאין למעלה ממנה ובמלים שאינן משתמעות לשתי פנים: עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני. ובכן, רק בכך רואה ה' את גדולתו של אברהם, שמוכן ומזומן היה לשחוט לפניו אף את בנו יחידו, ולא בכך, שנמנע בעוד מועד מלעשות זאת! ועיני כל ישראל דוקא על עקדת יצחק עד היום הזה, ובה יכירו בגיל תכלית יראת שמים למופת.

(יא-יב) לעיל בפסוק א אמר אברהם הנני מיד לאחר שהקריאה בשמו באה פעם אחת. כאן ענה אברהם רק לאחר קריאה שניה, שכן שקוע היה בקיום רצון הגבורה ולא הטה אוזן לדבר אחר. שמא יש משמעות בדבר, שה' שלח קריאה זו בידי מלאך, בעוד שבכל חיי אברהם דיבר אתו ה' בעצמו. די היה בשליחות מלאך לעצור מלבצע. גם בכך מרומז כל עומק הלבטים, שאברהם התנסה בהם. אילו היה זה מלאך שהביא לו את דבר המצוה: העלה את בנך לעולה, לא היה מאמין לו, — כה משועת היתה הסתירה בין המצוה הזאת ובין הגילויים שגילה לו ה' עד כה, על כל הקשר הדברים, ובמיוחד בדבר יצחק. לביטול מצות העקדה די היה בשליחותו של מלאך. לשם הבנת טעמו של ביטול זה, ולשם הסברת כל מצות העקדה כנסיון, שמי שגילה את נכונות רצונו לקיימה כבר עמד בו — לשם כך לא היה צורך בהתגלות יוצאת מן הכלל; ביטול זה השתלב יפה עם כל מה שאברהם ידע בלאו הכי.

הננו רואים צורך מיוחד להטעים דבר זה ביתר הבלטה. בשם „חכמת ישראל“ נאמרו דברי הבל ורעות רוח אף על זו נקודת הזוהר והשיא של מעשה העקדה — פיסגת הגבורה היהודית וגבורתו המוסרית של האדם בכלל. שולחה יד להפוך אמת לשקר ולהמיר

1. אינה קושי - סגנוני - מוצא פרשנו פתחית דבריו ומה מצנהו לכך?
2. הציוני היה ישר מן הקצה ופיטולו היה צפ"י מלאק, מה רצו אנשי:
3. "חכמת ישראל" ללא מלך וא"כ פרשנו סותר את דבריהם?
4. מה היתה "שיא גבורתו האוסרית" על אברהם לדעת פרשנו?
5. מה ניסו "החכמים" הרעים ללא מלך מניסיון זה ומה פרשנו סותרת?
6. למה עקדת יצחק היא השיא על מסירות נפש ותכלית יראת השמים?

* * *

ד. צדור המור.

פרק כב' פסוק יב' :

יב. כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת. רבו הפירושים בזה הפסוק. והמחור שבכולם מה ששמעתי להחכם הכולל רבי יצחק די ליאון ז"ל, שהוא כמי שאומר עכשיו יש לי שני ספרים, ואינו שולל בזה שלא היה לו ספר כלל, אלא שהיה לו אחד בראשונה ועכשיו שקנה אחר יש לו ב'. וכן אמר בכאן עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת, ובוזה אינו אומר שעד כאן לא היה יודע שהוא ירא אלהים. ועוד אחרת שלא חשכת את בנך שהיה מחודש עתה אבל לא בידיעתו. ועוד אמר פירוש אחר שלא נתחדש בכאן דבר כלל, כי הכל היה גלוי אצלו קודם הפועל. וזהו עתה, קודם הפועל, ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת. ולא נתחדש אצלי ידיעה. כל אלו דבריו ז"ל.

ובפירוש התורה שהנחתי בפורטוגאל בגירוש, מצאתי פירוש אחר בפרשיות הראשונות שהיו לי מרבינו נסים ז"ל הביאו בשם רבינו יונה ז"ל, וכתבתיו שם ואיני זוכרו בעונותי. ואיני יודע כמה נתחבטו גאוני עולם, כי דבר ידוע כי ידיעות השם מקפת כל הדברים, אבל בעיני האדם אין ידיעתו נרשמת עד שיעשה הדבר בפועל ובסגולה נפלאה, ובידיעה נפלאה לא נדע ערכה. אבל יודעת כל הדברים ומשארת טבע מציאותם לבחירת האדם, למאוס ברע ולבחור בטוב או הפכו, ואין אונס כאלו לא היה לו ידיעה כלל ח". וכבר הארכתי בזה למעלה בפרשת בראשית¹. ולכן אמר השם בכאן עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה, ולא ירא הבן. אחר שבפועל לא חשכת את בנך ממני כביכול. כי קודם שיעשהו בפועל לא היה חושב שהיה אדם בעולם מורכב מהפכים עפר ואפר, שניתן לו בן יחיד לעת זקנתו אחר כמה הבטחות, ובשביל שיאמר לו העלה עולה שירצה לשוחטו, כי מי הוא זה אשר לא הערה למות נפשו² וחיתו לשאול יגיע בשביל אהבת בן יחיד. ועכשיו שראה אברהם שונא בנו וקושרו ושוחטו בפועל, וזה דבר פלא. וזה שאמרנו במדרש הנעלם (וזה ח"א קכ). אברהם אברהם, בתראה שלם, קדמאה לא שלם. כי עכשיו אחר הפועל הוא שלם, אבל קודם הפועל לא היה שלם, כי היה בחיריי וראוי להטות אחר דעת רוב בני אדם. ולזה אמר עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא ירא הבן, אבל עד כאן הייתי חושב שתהיה ירא את בנך יותר ממני. וכשראיתי שלא חשכת בפועל את בנך את יחידך ממני, אני רואה כי בן ואח אין לך בערך כבודי. ולכן המעלה הגדולה שבכל המעלות הוא ירא אלהים מצד מעלתו וגדולתו, ולא מצד סבה אחרת. ולכן אמר ראשית חכמה יראת ה' (תהלים קיא י) ולא יראת דבר אחר. אבל מי שירא בשביל העונש או בשביל הבנים והעושר אינה יראה אמיתית. ולכן אמרו ששני מיני יראה, הראשונה עליונה, והשנייה תחתונה וחסרה, והראשונה למעלה מאהבת השם. ולכן לא נתבשר בכאן עתה ידעתי כי אוהב ה' אתה, אלא ירא אלהים ולא ירא הבן. אבל לא נוכל לומר שעד כאן לא היה השם יודע שהוא ירא אלהים. כי זה שקר כי יודע היה השם שהיה ירא את ה' בדברים אחרים. אבל ביראת הבן דיבר בכאן כמו שפירשתי.

אלות

1. מה הקושי בפסוק ואינה מן קושי זה?
2. מהי התשובה הפנויה על הפסוק שני ספרים?
3. איך הוא מסביר את המלה: "עתה"?
4. איך מוסברת ידיעת הקצה מוצא אחד ומוצא שני אפשרות ההחירה החפשית על האדם?
5. למה קרא אברהם אברהם - פצחיים?
6. מה היה ההבדל אצל אברהם לפני המצפה לצומת אחרי המצפה?
7. מה הן שתי מיני יראות ומה ההבדל ביניהן?

* * *